

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Чамахуд Дарини Володимирівни

**«ХОРОВА ТА КАМЕРНО-ВОКАЛЬНА МУЗИКА ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА
В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ МИТЦЯ:
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ ТА СТИЛЬОВИЙ АСПЕКТИ»**

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
025 — «Музичне мистецтво» (02 — «Культура і мистецтво»)

Процес «повернення з небуття» митців, чий доробок свого часу свідомо викреслювався з наукового, виконавського й слухацького обігу, а імена усталено зараховувалися до так званого «другого-третього ряду» набуває останніми роками все більшої значущості. До того ж, у ході детального перегляду історичної мистецької панорами, абсолютно зрозумілим стає, що у більшості випадків згадувані визначення представників української культури як «малозначущих» й «непершорядних» не мали жодного стосунку до справжньої художньої вартості їхнього творчого спадку. Тож, в сучасних умовах воєнного стану особливо актуальним виглядає відновлення справедливості в подібних ситуаціях і відповідне повернення із забуття імен і результатів діяльності українських діячів мистецтва. Серед них — видатна особистість, талановитий композитор, диригент, церковний регент, фольклорист, педагог, громадський діяч Яків Михайлович Яциневич.

Подана до захисту робота Дарини Чамахуд — перше ґрунтовне цілісне дослідження життєтворчості композитора. Дослідження дисертантки ціннісне, перш за все, ретельним зіставленням і уважною перевіркою всіх опублікованих до неї робіт. Джерелознавча складова дослідження привертає увагу насамперед масштабністю здійсненої роботи — опрацьовано матеріали десяти архівів з різних міст України. У результаті біографію композитора доповнено низкою нових фактів, розширено відомості про його різноманітну діяльність, деталізовано інформацію про жанрову специфіку спадщини митця тощо. Варто відзначити також застосований дослідницею енциклопедичний підхід, її прагнення до максимальної вичерпності викладу віднайденої інформації. Це

дуже цінні якості справжнього науковця, такого, який повною мірою усвідомлює відповідальність за кожне написане ним слово. Наочним прикладом згаданої схильності до граничної деталізації, конкретизації, якнайбільшої фактологічної наповненості тексту є другий том роботи, до якого увійшли виключені з основного тексту унаслідок наявних обмежень обсягу дисертаційного дослідження фрагменти, фактично — цілком завершені додаткові розділи. Перший з них — «Реконструкція біографії Я. Яциневича (за архівними та опублікованими матеріалами)» — містить розлогий життєпис композитора, реконструйований дисертанткою і, що найцінніше — поетапне, покрокове розкриття процесу тієї реконструкції з відповідними посиланнями на всі використані джерела, подані окремим від загального дисертаційного переліком. У другому — «Музична мова духовних творів Я. Яциневича: аналітичні відомості» — вміщено цілісні нариси із послідовним комплексним розглядом всіх номерів великих циклічних духовних творів композитора. Із ретельно упорядкованою таблицею (обсягом у 30 сторінок!), в якій наочно проілюстровано жанрову систему творчості митця (містить, зокрема, інформацію про назву, атрибуцію, місце й дату створення, форму фіксації із посиланням, використані першоджерела тощо) також можна ознайомитися в другому томі.

Загальну структуру роботи вибудовано відповідно до її визначеного предметом («хорова і камерно-вокальна музика композитора в контексті його життєтворчості, реконструйованої за новими архівними джерелами»), метою (дослідити хорову й камерно-вокальну музику Я. Яциневича, виявити її жанрово-стильові особливості, своєрідність індивідуального композиторського письма) й завданнями дослідження змістовного наповнення. Тож, у першому розділі — «Творча постать Якова Яциневича в контексті джерелознавчих пошуків», послідовно характеризується «тло», на якому згодом виписуватиметься «малюнок» прискіпливого розгляду хорової та

камерно-вокальної музики композитора. У шести підрозділах висвітлено загальну ситуацію сучасного «яциневичезнавства», систематизовано коло джерел (публікації науковців і архівні матеріали) з питання, наведено стислий нарис життєвого шляху героя дослідження і здійснено спробу відтворити його особистісно-психологічний портрет, окреслено коло професійних творчих зв'язків й більш особистих контактів, вибудовано жанрову систему творчості і, в безпосередньому зв'язку з нею — періодизацію життєтворчості.

Три наступні розділи присвячено безпосередньому розгляду декларованих жанрів у доробку композитора. У розділі другому — «Духовна хорова музика Якова Яциневича» — узагальнено висновки щодо специфіки музичного вирішення композитором великих богослужбових циклів на канонічні тексти («Літургія святого Іоанна Златоустого», «Всеношна», «Вінчання»), їхнього місця й ролі в доробку митця й культурницькій панорамі відповідного періоду загалом. Як уже зазначалося, через обмеження обсягу основного тексту дисертації доволі значну частину інформації довелося перемістити до додатків, унаслідок чого цікава складова результатів дослідження — контекстуальність, паралелі, зіставлення та аналітичні спостереження із аналогічними творами композиторів-сучасників Я. Яциневича тощо — цілісно й переконливо сприймається у процесі ознайомлення з обома томами роботи. Таблицю жанрового спектру й кількісних показників звернень українських композиторів першої половини ХХ століття до духовної музики, а також зіставлення структурних особливостей і текстових відмінностей цих звернень вміщено в другому томі.

Розділ третій — «Хорова і камерно-вокальна музика Якова Яциневича на тексти українських поетів та народні першоджерела» — об'єднує аналітичні спостереження дисертантки щодо світської хорової й камерно-вокальної музики композитора — хорових композицій *a cappella* та у супроводі фортепіано на вірші українських поетів, хорових обробок народних пісень, солоспівів у

супроводі фортепіано на вірші українських поетів тощо. Зважаючи на особливу значущість виявлення цих матеріалів для вітчизняного музично-історичного процесу першої половини ХХ століття, розгляд ораторії композитора винесено в окремий розділ дослідження — «Ораторія “Скорботна Мати” Якова Яциневича як один із перших зразків жанру в українській музиці». Написаний 1926 року твір привертає увагу не лише тим фактом що є, вочевидь, першою ораторією в українській музиці, що з’явилась одразу в формі оркестрової партитури для хору, солістів і повного складу симфонічного оркестру (адже, зважаючи на величезні обсяги не уведених до широкого наукового обігу архівних матеріалів, не можна виключати подальшого перегляду цього положення). Дисертантка наголошує також на його важливих в контексті усвідомлення модерністичних тенденцій композиторської творчості відповідного періоду ознаках, на індивідуально-авторському прочитанні «багатошарового» за смисловим й образним насиченням раннього тексту Павла Тичини, окреслює перспективність подальших досліджень, зокрема й аналогіями до набагато пізніших звернень українських композиторів до цього ж літературного першоджерела.

У підсумку варто наголосити, що наукова новизна пропонованої дисертації виявляється не лише в наявності та відповідному змістовному наповненні таких усталених рубрик, як «вперше введено до наукового обігу» чи «вперше проаналізовано», а й, насамперед, в її практичній орієнтованості — оприлюдненні архівних матеріалів у додатках до дисертації та публікації посібника з нотами хорових і камерно-вокальних творів Я. Яциневича¹, що уможлиблює активне побутування його спадщини в науковій і виконавській практиці. Композиції, які склали нотне видання, упорядковані за певною логікою — дослідниця-укладачка ілюструє широту мислення композитора,

¹ «...А разом воскресне і щастя й любов». Яків Яциневич. Хорові і камерно-вокальні твори (до 155-річчя з дня народження композитора) : навчально-методичний посібник / укладач Д. Чамахуд. Харків : Укр-Паблішер, 2024. 132 с.

пропонуючи по два варіанти окремих творів, що може стати у нагоді для колективів різного рівня професійної майстерності. Особливу цінність становить публікація хорових і камерно-вокальних творів, які з 1930-х років перебували під суворою забороною.

Оскільки запропонована на рецензування робота є фактично першим цілісним деталізованим дослідженням життя і творчості Якова Яциневича, вона природно провокує читацьку цікавість, тож виникають питання, з яких хотілося би дізнатися дещо більше подробиць:

1. З тексту роботи випливає, що деякі жанри творчості Якова Яциневича залишилися поза увагою дисертантки? Але чи мали Ви практичний доступ до іще якихось нотних матеріалів композитора? Наскільки перспективним видається їх дослідження?

2. Чи достатньо для визначення ознак стилю композитора аналітичних даних, які отримані в процесі розгляду лише хорової, камерно-вокальної музики та ораторії, враховуючи той факт, що він писав також масові пісні, кіномузику, був автором симфонії та працював над музично-драматичними творами?

3. На 42–44 сторінках роботи визначено низку «білих плям» життєтворчості митця. Чи залишилися ще архівні установи, у яких можна було би, на Вашу думку, продовжувати пошук документів для заповнення цих прогалин?

4. Чи не могли би Ви детальніше розповісти про виявлені вами приклади неодноразового звернення композитора до одного текстового першоджерела? З чим пов'язані, на Вашу думку, ці, загалом непоодинокі в українському музичному мистецтві першої третини ХХ століття, випадки в ситуації героя запропонованого дослідження? Чи йдеться тут винятково про поезію Григорія Чупринки чи є згадки про інші приклади?

Висловлені дискусійні моменти й зауваження, а також дрібні технічні недоліки на кшталт деякого перевищення обсягу анотацій не впливають на

загальний позитивний висновок про те, що кваліфікаційна наукова праця Дарини Володимирівни Чамахуд «Хорова та камерно-вокальна музика Якова Яциневича в контексті життєтворчості митця: джерелознавчий та стильовий аспекти» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному рівні із доречним використанням обраної методології, врахуванням усіх поставлених завдань і з відповідною попередньою апробацією отриманих результатів у формі шести одноосібних статей, опублікованих у фахових вітчизняних виданнях, однієї статті в науковому іноземному виданні, внесеному до міжнародних наукометричних баз даних, тридцяти трьох праць апробаційного характеру, а також виступів на численних наукових і науково-практичних конференціях. Авторка дотрималась принципів академічної доброчесності, що засвідчено звітом перевірки тексту засобами комплексного онлайн-сервісу StrikePlagiarism.com.

Робота відповідає вимогам пунктів 5–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами), а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року (зі змінами) «Вимогам до оформлення дисертації», тож Чамахуд Дарина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — «Музичне мистецтво» галузі знань 02 — «Культура і мистецтво».

Доцент кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України
імені П. І. Чайковського,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Ольга ВОЛОСАТИХ